

24.99x32.89	1	9	עמוד	השבוע	23/08/2019	69753066-2
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונות - 80790						

רונה סאוזינגר

חובה בכל בית יהודי

הרב קוק והרצל, שבזי ואהוד בנאי, בובר ולאה גולדברג • תוכנית "מורשת" של משרד החינוך זוכה לביקורת על "הדתה" • אבל עיון בה מגלה כי היא ארגז כלים חשוב במסע לבית התרבותי שלנו

צילום: מתוך ויקיפדיה

לא לאבד את המפתחות למקורות. מרטין בובר (במרכז), כשצילמו הנסיכה ביאטריס, הנסיך ברנהרד ומלכת הולנד יוליאנה, 1963

מקורות שהתהוו באופקי מרחבינו ובתרבויותינו השוררות, פרוסים כתולדות עמנו שכבות-שכבות. כל תקופה מטילה עליהן את עולמה, מותירה את רישומה. והחופר בהן הוא כמוצא שלל, גם כזה שלא הוטמן שם כלל: ספר הספרים, הספרות החיצונית, המדרש, הפיוטים, פרשנות ימיהביניים, ספרות הדרשות והדרוש, ספר הזוהר והספרות הקבלית, החסידית, המשכילית, הספרות העברית. כל תקופה היכלים של מכמנים.

הרשת גועשת על תוכנית הלימודים "מורשת" (לתרבות יהודית ישראלית). נכתב כי התוכנית היא "החלטה מופרעת", "אחד ממכשירי ההדתה האפקטיביים ביותר", "טלטלה בעולמנו". ועדת התוכנית, בראשות פרופ' רון מרגולין, שקדה עליה רבות, בתקווה שמקטרגיה יסקדו לעיין בה. קראתיה לפני ולפנים, כ"תות א' עד ט'. הלואי שהיה בתוכנית לייטי יפה זו, מעט ממה שהפורום החילוני וכל חרקי ההדתה טוענים שיש בה. זה כמוכן רק היה הופך אותה למושכת ולמרתקת עוד יותר. זוהי תוכנית מיינסטרימית מאוד, מאסט לכל אדם יהודי-ישראלי-אוניברסלי. מי שמתנגד לה, ייתכן שלא הרכיב את משקפיו לקרוא בה היטב; או שהרכיב משקפיים פוליטיים מדי; שמא הוא עצמו כבר עיוור ותועה שאינו רוצה או יכול לקרוא שפת האוצרות האצורים בה. המתבונן בתוכנית לעומקה יזהה בה את כל אותם נכסי צאן ברזל מכווננים של העם היהודי. לראי שונה מפרסום מסקנות ד"ר שנהר (1994) ניכרת בה התמודדות מקיפה ורציפה עם שאלות קיומיות של זהות, של אחריות ושל ערכיות. השיח הערכי, הן היהודי, הן הישראלי והן האוניברסלי – הוא העוגן המרכזי של התוכנית.

למקורות גם הם כגלות. בעיניי, גלות הספר. אם רק היו בידינו המפתחות לפענח מה אנו מבקשים לנטוש, היינו מתגעגעים ובוכים אל הספרים, כבכה העם הגולה אל ארצו. זו הטלטלה צריכה לטלטל כל יהודי. כשרוב העם (מכל המגזרים: חילונים, דתיים, חרדים) מאבד את המפתחות למקורותיו, היות שמאיתנו, כהורים, ניטלו המפתחות לפעור את השערים, איננו יודעים אפילו מה ילדינו מפסידים. תוכנית "מורשת" מבקשת למסור בידינו ארגז כלים מהוקצע יותר, כדי שנוכל לקחת חלק במסע, לחוש בני בית בתרבותנו, לשנות ולהשתנות, לבקר וליצור מחדש. כך אפשר שניחשף גם אל הזר, אל השראות הרדיות, כיצר שוחחו ביניהם העמים, הספרים והתרבויות. אפשר שנגלה כי כל תולדות הטקסט היהודי הוא סך הפכיות, תזה ואנטיטזה, דחף משגע לפולמוס ולפוליטיקות. או אז גם היינו יכולים ליהנות יותר מ"ש"י עג"ן ונתמאס מאן.

פרדוקס המאה ה-21 הוא שאנו בעידן הזנחה והמשמר, עידן הרדיגיטציה והמחשוב, וכל המחשבה היהודית כולה מאוחסנת ומאורכבת בלחיצת כפתור. מאגרים שלמים של פרויקט הספר היהודי, עשרות אלפי ספרים רק ממתינים במרחב הווירטואלי לקורא הסקרן. אין צורך לשחוט פרה טהורה כדי לכתוב על עורה. אפילו לא חייבים לרוץ לקנות את הספר. קליק קלאק. אם לא במוח ובלב לפחות במחשב.

כמה נפלא לימוד המקורות במאה ה-21 דווקא משום שלא חייב להיות דבר בינו לבין הדת. לגמוע מהמקורות מתוך הווה חילוני. ניתן לחתור קדימה ואחור במקור, ניתן לחתור תחת המ"ק. קעה בעידן הרדיגיטלי באמת יכול האדם המודרני להשיג ולהסיג ללא גבול. ●

ד"ר רונה סאוזינגר היא חוקרת ספרות, יהדות, תרבות ואמנות

ונפשית של אלפי שנים אנו מכחידיים במאה אחת. בדיוק כמו נזקי הטבע שמאה זו הותירה, זנים שלמים שהדבירה. ידע היסטורי, ספרותי, לשוני, אנשי. עולם שלם של אופני הגות, תרבות, דמיונות – הולך לאיבוד.

אנו מזדעקים געוואלד – סכנה אורבת לילדינו הרכים והכ"סילים שמייך מפסיקים לחשוב. לו רק היינו מסוגלים להבחין בסכנה הברורה האורבת לפתחנו כשאנו נוטשים ומכחידיים את מקורותינו, אולי באמת היינו נחרדים (הערה: הדברים מנוסחים בלשון חילונית אך מיועדים גם לדתיים). היינו אמורים לצעוק צעקה מרה על מוסדות החינוך שלנו ושריהם שאינם מספקים לנו שירותי חינוך כראוי. היינו אמורים לזעוק בע"צמנו לשעות מ"ר-ש"ת; היינו אמורים לדרוש את המורים המעולים ביותר שילמדונו שעות יקרות אלה; בדיוק כשם שאנו צועקים לעוד מיטות בבתי החולים ומבינים את חשיבות הצורך ברופאים המשכילים והמשוכללים. לפי שאוצרות רוח אלה הם כמוזר לנפשנו.

גלות הספר

הרצח האדיפלי של מורשת האבות, שהחל בתקופת ההשכלה והמפעל הציוני – עדיין מפעפע בנו. התנועה החילונית המ"תכחשת למורשת, ביקשה יהודי של שרירים ולא של ספרים, ועד היום חשה תבהלה מכל דבר שיש בו ארומה יהודית. לכן היא נקטה לשון "הדתה", לפי שקתה מלהבחין בגווייה השונים של היהדות: הגות, אמונה, פולקלור, מיסטיקה, פרקטיקה. הכל מישמש אחד גדול – הדתה.

לאבותינו בגלות היה הספר לְבִית. אכן אין לנו קיום ללא בית פיזי, אולם המקורות הם הבית הרוחני שלנו. והחיים מחוץ

הנה מקצת מענייניה: יצירות מופת בארון הספרים, מעגלי החיים, לוח השנה העברי, "התרבות היהודית והישראלית תיל"מד מתוך גישה פלורליסטית, תפוחה וביקורתית, מתוך נאמנות לערכים הומניסטיים כלל אנושיים... קיימת [בתוכנית] התייחסות לדיאלוג בין מורח ומערב, בין חלקי החברה היהודית לישראלית, ובין ישראל והעולם..." (כך נכתב במבוא).

והנה מקצת הדמויות המעטרות את הפסיפס: הבעש"ט, ר' נחמן, סולובייצ'יק, הרב קוק, בובר, השל, הרצל, א"ד גורדון, שבזי, ביאליק, טשרניחובסקי, רחל, גולדברג, זך, שמה, אהוד בנאי, קובי אוז, אלבר קאמי, עמנואל לוינס, ז'אן פול סארטר, ז'אק דרידה. על מה ומי המהומה?

לדרוש מהמורים

היהדות טבעה רצף של מופעים העוסקים ביצירה בלתי פוסקת, אך גם בשמירה על חיותה וחיוניותה של יצירה זו. זו איננה יצירה קפואה או אליטיסטית אלא מופצת ומנגשת, מתחדשת ומתפרשת. עולמות שלמים נדחסים לקורפוסים עצומים. מכאן, אוצר אדירים של כתבי"ד לשם העתקה והפיצת המקורות; מאה שנים ממרוצת המצאת הדפוס כבר ניצבה לעם היהודי תשתית אדירה של בתי-דפוס לספרים באות עב"רית; ז'אגרים שלמים של מסורות על-פה למסירת הסיפורת היהודית; היווצרות נמשכת של לשונות יהודיות ייחודיות, בצד לשון הקודש, שלהן תפקיד בהנגשת המקורות לקהילה הלוקלית (לאדינו, יידיש, איטלקית-יהודית, פרסית-יהודית ועוד); מפעלי תרגום ומפעלי כינוס ועוד.

כל זאת למעננו. ואנו בוגדים ביצירה זו, כגבר התר לארץ חרשה, מותיר אחור אישה אהובה נטושה. מלאכת השקעה חומרית

השקעה חומרית ונפשית של אלפי שנים אנו מכחידיים במאה אחת. בדיוק כמו נזקי הטבע שמאה זו הותירה, זנים שלמים שהדבירה. ידע היסטורי, ספרותי, עולם של אופני הגות, דמיונות – הולך לאיבוד